Zbornik sudske prakse

MIŠLJENJE NEZAVISNE ODVJETNICE
JULIANE KOKOTT
od 16. travnja 2015.[1]

Predmet C-222/14

Konstantinos Maïstrellis
protiv
Ypourgos Dikaiosynis, Diafaneias kai Anthropinon Dikaiomaton

(zahtjev za prethodnu odluku koji je uputio Symvoulio tis Epikrateias (Helenska Republika))

„Socijalna politika – Direktiva 96/34/EZ – Okvirni sporazum o roditeljskom dopustu – Pravo sudaca na roditeljski dopust – Odobravanje roditeljskog dopusta zaposlenom ocu pored nezaposlene majke – Direktiva 2006/54/EZ – Jednako postupanje prema muškarcima i ženama u pitanjima zapošljavanja“

I – **Uvod**

1. Ovaj zahtjev za prethodnu odluku se odnosi na tumačenje Direktive 96/34/EZ[2], koja provodi Okvirni sporazum o roditeljskom dopustu.

2. U glavnom postupku, koji za predmet ima činjenično stanje iz 2010. i 2011. godine, se radi o pravu sudaca na roditeljski dopust. Prema grčkom pravu, njima se nije odobravao roditeljski dopust kada su njihove supruge zdravstveno bile u stanju skrbiti za djecu i nisu obavljale profesionalnu aktivnost.

3. Sud koji je uputio zahtjev pita može li se ovo ograničenje prava na roditeljski dopust uskladiti s Direktivom o roditeljskom dopustu i postoji li ovdje nedopuštena diskriminacija na temelju spola u smislu Direktive 2006/54/EZ[3].

II – **Pravni okvir**

A – *Pravo Unije*

4. Okvir prava Unije određuju, s jedne strane, Direktiva o roditeljskom dopustu i, s druge strane, Direktiva o jednakom postupanju.

1 — Izvorni jezik: njemački

2 — Direktiva Vijeća od 3. lipnja 1996. o Okvirnom sporazumu o roditeljskom dopustu (SL L 145, str. 4.) koji su sklopili UNICE, CEEP i ETUC u verziji izmijenjenoj Direktivom 97/75/EZ Vijeća od 15. prosinca 1997. (SL L 10, str. 24.;u daljnjem tekstu: Direktiva o roditeljskom dopustu). Prema članku 4. Direktive 2010/18 Vijeća od 8. ožujka 2010. o provedbi revidiranog Okvirnog sporazuma o roditeljskom dopustu koji su sklopili BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP i ETUC te o stavljanju izvan snage Direktive 96/34/EZ, Direktiva o roditeljskom dopustu je stavljena izvan snage s učinkom od 8. ožujka 2012.; prema članku 3. Direktive 2010/18, ista se trebala prenijeti najkasnije do 8. ožujka 2012. Budući da je predmet glavnog postupka činjenično stanje iz 2010. i 2011., treba primijeniti Direktivu o roditeljskom dopustu a ne Direktivu 2010/18. Međutim, ona ne sadržava značajne izmjene u odnosu na tematiku istaknutu prethodnim pitanjem.

3 — Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća od 5. srpnja 2006. o provedbi načela jednakih mogućnosti i jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima zapošljavanja i rada (SL L 204, str. 23., u daljnjem tekstu: Direktiva o jednakom postupanju), (SL posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5., svezak 1., str. 246.).

1. Direktiva o roditeljskom dopustu

5. Direktiva o roditeljskom dopustu provodi Okvirni sporazum o roditeljskom dopustu, koji je 14. prosinca 1995. zaključen između europskih socijalnih partnera – Unije industrijskih saveza europskih poslodavaca (UNICE), Europskog centra poduzeća s javnim sudjelovanjem (CEEP) i Europske konfederacije sindikata (ETUC) – te je Direktivi priložena kao njezin prilog.

6. Okvirni sporazum o roditeljskom dopustu treba muškarcima i ženama omogućiti usklađivanje poslovnih i obiteljskih obveza [4].

7. Klauzula 1. Okvirnog sporazuma („Svrha i opseg“) predviđa:

„1. Ovim sporazumom propisuju se minimalni zahtjevi čija je svrha zaposlenim roditeljima olakšati usklađivanje roditeljskih i profesionalnih obaveza.

2. Ovaj sporazum primjenjuje se na sve zaposlene muškarce i žene koji imaju ugovor o radu ili o radnom odnosu kako je definiran zakonom, kolektivnim ugovorima ili praksom na snazi u svakoj državi članici.“ [neslužbeni prijevod]

8. Klauzula 2. Okvirnog sporazuma („Roditeljski dopust“) određuje:

„1. Ovim sporazumom se, sukladno klauzuli 2.2., zaposlenim muškarcima i ženama daje individualno pravo na roditeljski dopust za rođenje ili posvojenje djeteta, kako bi se mogli o tom djetetu skrbiti tijekom najmanje tri mjeseca pa do određene dobi, a najkasnije do osme godine života, što će definirati države članice i/ili socijalni partneri.

2. Radi promicanja jednakih mogućnosti i ravnopravnog postupanja prema muškarcima i ženama, potpisnici ovog sporazuma smatraju da pravo na roditeljski dopust predviđeno klauzulom 2.1. treba u načelu biti neprenosivo.

3. Uvjeti za pristup korištenju i detaljna pravila za primjenu roditeljskog dopusta definiraju se zakonom i/ili kolektivnim ugovorima u državama članicama, uz uvjet da se poštuju minimalni zahtjevi ovog sporazuma. Države članice i/ili socijalni partneri mogu posebno:

a) odlučiti daje li se roditeljski dopust na puno ili skraćeno radno vrijeme,

b) pravo na roditeljski dopust dodijeliti ovisno o zadovoljavanju uvjeta na temelju trajanja zaposlenja, i/ili duljini trajanja službe, što ne smije prelaziti godinu dana,

c) […]

d) propisati rokove u kojima radnik mora poslodavca obavijestiti o korištenju prava na roditeljski dopust, navodeći početak i kraj dopusta,

e) definirati okolnosti u kojima je poslodavac …iz opravdanih razloga povezanih s funkcioniranjem poduzeća ovlašten odgoditi dodjelu roditeljskog dopusta…

f) [...]“[neslužbeni prijevod]

4 — Vidjeti t. 4. „Općih odredaba“ Okvirnog sporazuma.

2. Direktiva o jednakom postupanju

9. Direktiva o jednakom postupanju predviđa u svojoj jedanaestoj uvodnoj izjavi:

„Države članice bi trebale nastaviti ... rješavati problem stalno prisutnih razlika u plaćama uvjetovanih spolom i izražene spolne podjele na tržištu rada između ostalog fleksibilnim radnim vremenom koje muškarcima i ženama omogućuje bolje usklađivanje obiteljskih i radnih obveza. To može uključivati odgovarajuća rješenja u vezi s roditeljskim dopustom, koji bi mogao koristiti bilo koji od roditelja."

10. Članak 1. Direktive glasi:

„Cilj je ove direktive osigurati provedbu načela jednakih mogućnosti i jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima zapošljavanja i rada.

Ona u tu svrhu sadržava odredbe za provedbu načela jednakog postupanja s obzirom na […]

b) radne uvjete, uključujući plaću[…]"

11. Članak 2. Direktive predviđa:

„(1) Za potrebe ove direktive primjenjuju se sljedeće definicije

a) ‚izravna diskriminacija' postoji ako osoba zbog svojega spola ima nepovoljniji tretman nego što ga ima ili bi ga imala druga osoba u usporedivoj situaciji; […]"

12. Članak 3. Direktive određuje:

„Države članice mogu nastaviti provoditi odnosno donijeti mjere u smislu članka 141. stavka 4. Ugovora s ciljem osiguravanja potpune i stvarne jednakosti muškaraca i žena u poslovnom životu."

13. Članak 14. Direktive glasi:

„(1) Zabranjuje se izravna i neizravna diskriminacija na temelju spola u javnom i privatnom sektoru, uključujući javna tijela, s obzirom na:

[…]

c) uvjete zaposlenja i radne uvjete, uključujući uvjete otkaza, te plaću […]"

14. Članak 28. Direktive određuje:

„(1) Ova direktiva ne dovodi u pitanje odredbe koje se tiču zaštite žena, posebno u pogledu trudnoće i majčinstva.

(2) Ova direktiva ne dovodi u pitanje odredbe Direktive 96/34/EZ i Direktive 92/85/EEZ."

B – *Grčko pravo*

15. Prema tekstu grčkog prava, koje je bilo mjerodavno u trenutku činjeničnog stanja iz glavnog postupka, trudna sutkinja ima pravo na dopust prije i poslije poroda u skladu s propisima koji vrijede za službenike državne uprave. Njoj se pored toga daje pravo na devet mjeseci plaćenog dopusta za skrb za dijete.

16. Neovisno o tekstu zakona koji je napisan u korist žena, prema nacionalnoj sudskoj praksi odgovarajuće pravo na roditeljski dopust trebaju načelno ostvariti i suci kada postanu očevi.

17. Članak 53. stavak 3. podstavak 3. Zakona o službenicima [5], koji se u mjerodavnom trenutku zbog nedostatka posebnog uređenja za suce [6] primjenjivao na odgovarajući način [7], je ipak sadržavao sljedeće ograničenje:

„Ako supruga službenika nije zaposlena ili ne obavlja nikakvu profesionalnu djelatnost, bračni drug nema pravo na olakšice iz stavka 2. [kojima pripada i odobravanje plaćenog roditeljskog dopusta za skrb djeteta], osim ako supruga ne može skrbiti za dijete zbog teškog oboljenja ili povrede.“

III – **Glavni postupak i prethodno pitanje**

18. Tužitelj u glavnom postupku je grčki sudac. On je u prosincu 2010. podnio zahtjev za plaćeni dopust radi skrbi za svoje dijete rođeno 24. listopada 2010.

19. Ovaj zahtjev je nadležno tijelo 2011. godine odbilo pozivajući se na članak 53. stavak 3. podstavak 3. Zakona o službenicima, jer je supruga tužitelja nezaposlena te stoga tužitelj nema pravo na dopust radi skrbi za dijete.

20. Ovu negativnu odluku je tužitelj osporavao pred Symvoulio ti Epikrateias (Državnim vijećem). Državno vijeće je mišljenja da se tužitelju može odobriti željeni dopust samo ako članak 53. stavak 3. podstavak 3. Zakona o službenicima nije sukladan direktivama 96/34 i 2006/54.

21. U tim je okolnostima navedeni sud prekinuo postupak i Sudu uputio sljedeće prethodno pitanje:

Treba li odredbe Direktive 96/34/EZ i Direktive 2006/54/EZ koje se primjenjuju u predmetnom slučaju tumačiti u smislu da se protive nacionalnoj odredbi poput sporne odredbe članka 53. stavka 3. podstavka 3. Zakona o državnim službenicima kojom je propisano da državni službenik nema pravo na roditeljski dopust ako njegova supruga nije zaposlena ili ne obavlja nikakvu djelatnost, osim ako se smatra da ona nije u stanju skrbiti o djetetu zbog teške bolesti ili povrede?

22. U postupku pred Sudom pisana očitovanja su podnijeli Vlada Helenske Republike, Europska komisija i tužitelj iz glavnog postupka.

IV – **Ocjena**

23. Svojim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u osnovi pita trebaju li se Direktiva o roditeljskom dopustu i Direktiva o jednakom postupanju tumačiti na način da se protive nacionalnom propisu prema kojem sudac nema pravo na roditeljski dopust ako mu je supruga nezaposlena [8], osim ako se ona iz zdravstvenih razloga ne može brinuti za djecu.

5 — Zakon 3528/2007 o statusu službenika u državnoj upravi i službenika u pravnim osobama javnog prava 3528/2007.

6 — Vidjeti t. 7. zahtjeva za prethodnu odluku.

7 — U 2012. godini doneseno je posebno pravilo za suce koje je sadržajno odgovaralo članku 53. stavka 3. podstavka 3., a koje je i dalje na snazi. Nasuprot tomu, nakon pokretanja postupka zbog povrede ugovora protiv Helenske Republike, Zakonom od 21. studenog 2013. (broj 4210/2013) (tako u t. 6. do 9. pisanog očitovanja Helenske Republike) je za službenike ukinut članak 53. stavak 3. podstavak 3. Zakona o službenicima.

8 — Prema njemačkoj terminologiji je druga alternativa prethodnog pitanja, odnosno da supruga „ne obavlja nikakvu djelatnost“, sadržajno obuhvaćena prvom alternativom koja se odnosi na nezaposlenost.

A – *Tumačenje i dopuštenost prethodnog pitanja*

24. Istina je da u prethodnom pitanju nije riječ o *sucima*, već se ono naprotiv odnosi na *službenike*. Međutim, s obzirom da je tužitelj u glavnom postupku sudac a ne službenik, radi davanja korisnog odgovora sudu koji je uputio zahtjev prethodno pitanje treba tumačiti kao da se odnosi na suce.

25. Zahtjev za prethodnu odluku je dopušten. Osobito prigovor [9] tužitelja iz glavnog postupka da članak 53. Zakona o službenicima u njegovu slučaju uopće nije primjenjiv, ne opravdava utvrđenje nedopuštenosti zahtjeva za prethodnu odluku.

26. Točno je da je prema članku 267. UFEU-a za dopuštenost postavljenog pitanja potrebno da je ono relevantno za odlučivanje. Međutim, u odnosu na ocjenu relevantnosti za odlučivanje, sud koji je uputio zahtjev ima diskrecijsku ovlast koju načelno, osim u slučaju očitih pogrešaka [10], Sud ne provjerava.

27. Takve pogreške nisu vidljive u navodima suda koji je uputio zahtjev, jer prije svega detaljno obrazlaže zašto pretpostavlja primjenu spornih službeničkih propisa i na suce. Stoga prethodno pitanje nije hipotetsko, već postoji povezanost sa sporom iz glavnog postupka.

B – *Direktiva o roditeljskom dopustu*

28. Sud koji je uputio zahtjev najprije pita dopušta li Direktiva o roditeljskom dopustu da se roditeljski dopust uskrati sucu čija žena nije zaposlena i zdravstveno je u stanju brinuti se o djeci.

1. Primjena Direktive o roditeljskom dopustu na grčke suce

29. Prema praksi Suda, područje primjene Direktive o roditeljskom dopustu nije ograničeno na privatnopravne radne odnose. Štoviše Direktiva se primjenjuje i na javnu službu. Sud je to, pozivajući se na načelo jednakog postupanja na kojem se temelji ova direktiva, izričito pojasnio [11] u odnosu na pojam radnika iz klauzule 1. točke 2. Okvirnog sporazuma za službenike.

30. Isto mora vrijediti i za suce. U Direktivi o roditeljskom dopustu nema, kao ni za službenike, osnove na temelju koje se može zaključiti da su suci općenito isključeni iz područja njezine primjene. Ako se, kao što je izričito navedeno u presudi Chatzi [12], na grčke službenike primjenjuje Direktiva o roditeljskom dopustu, onda ona mora vrijediti i za grčke suce, čija se prava na roditeljski dopust na odgovarajući način uređuju službeničkim propisima.

31. Ni posebna pravna priroda sudačke profesije, koju obilježava doživotno imenovanje suca i sudačka neovisnost, ne protivi se uključivanju sudaca u Direktivu o roditeljskom dopustu. Naime, nije vidljivo u kojoj mjeri bi iz specifičnosti posla mogle proizaći posebnosti u odnosu na problematiku roditeljskog dopusta, koje bi opravdale da se prema sucima drugačije postupa nego sa službenicima i ostalim radnicima.

9 — On nije istaknuo izričiti prigovor nedopuštenosti.

10 — Vidjeti presude Križan i dr. (C-416/10, EU:C:2013:8, t. 54.) i Quelle (C-404/06, EU:C:2008:231, t. 19. i prateće točke) i moje mišljenje u povezanim predmetima Airport Shuttle Express (C-162/12 i C-163/12, EU:C:2013:617, t. 18. i prateće točke).

11 — Vidjeti presudu Chatzi (C-149/10, EU:C:2010:534, točke 27. do 30.) kao i moje mišljenje u tom predmetu (EU:C:2010:407, točke 20. i 21. i tamo navedenu sudsku praksu).

12 — Vidjeti bilj. 11.

32. Čak ako se i htjelo, kao što je Sud u presudi O'Brien [13] odlučio u vezi s Okvirnim sporazumom o radu s nepunim radnim vremenom, nacionalnom zakonodavcu priznati široku marginu prosudbe za ocjenu pitanja [14] trebaju li se i u kojoj mjeri suci smatrati zaposlenicima koji su, obuhvaćeni Direktivom o roditeljskom dopustu, radi prenošenja Direktive u skladu s pravom Unije trebalo bi dopustiti „...da se suci arbitrarno ne isključuju od zaštite koja se pruža Direktivom i Okvirnim sporazumom. Isključivanje takve zaštite je dopušteno samo ako je pravni odnos [koji obilježava sudačku profesiju] po svojoj prirodi bitno drugačiji od onog između zaposlenog, koji prema nacionalnom pravu pripada u kategoriju radnika, i njegova poslodavca [15]". Ovakve se specifičnosti, koje bi bile ukorijenjene u bit sudačke profesije, ne mogu utvrditi u odnosu na grčke suce i njihovo pravo na roditeljski dopust, to više što se u odlučujućem razdoblju na te zahtjeve na odgovarajući način primjenjivao Zakon o službenicima, te je stoga usporedivost činjeničnih stanja očita i sa stajališta nacionalnog prava.

2. Zahtjev za roditeljski dopust prema Okvirnom sporazumu Direktive o roditeljskom dopustu

33. Vlada Helenske Republike želi na temelju teksta klauzule 1. točke 1., kojim se nastoji olakšati profesionalni i obiteljski život „zaposlenih roditelja", izvesti zaključak da, prema uzoru na Direktivu o roditeljskom dopustu, oba roditelja moraju biti zaposlena kako bi uopće postojalo pravo na roditeljski dopust. Ona dovodi u sumnju da bi se, u slučaju kada samo jedan roditelj radi, uopće postavilo pitanje usklađivanja posla i obitelji i narušavanja cilja Direktive o roditeljskom dopustu.

34. Tekst Direktive se ne mora nužno tako shvatiti.

35. Točno je da Direktiva u klauzuli 1 točki 1. Okvirnog sporazuma govori o „roditeljima" u množini, a ne o zaposlenom roditelju- *pojedincu*. Međutim, Okvirni sporazum se ipak u klauzuli 2. točki 1. referira na „zaposlene žene i muškarce," što dovodi do odvojenog promatranja svakog pojedinog roditelja, bez izjašnjavanja o tome jesu li dotične osobe u braku ili ne.

36. Uostalom, pristup helenske vlade uzrokuje i teološke i sistematske sumnje, i zbog tumačenja članka 53. grčkog Zakona o službenicima, koje se čak svodi na to da se pravo na roditeljski dopust jednog *bračnog druga* učini ovisnim o radnom statusu drugog, bez obzira na njegovo *roditeljstvo*.

37. Ovo je s jedne strane protivno klauzuli 2. točki 1. Okvirnog sporazuma prema kojem svaki pojedini roditelj ima „individualno pravo na roditeljski dopust" [16]. Pored toga, prema klauzuli 2. točki 2. Okvirnog sporazuma, ovo pravo načelno nije prenosivo, što ističe njegov ishodišni isključivo osobni karakter [17], kojem bi se protivilo da postojanje prava ovisi o poslovnoj situaciji bračnog druga ili drugog roditelja.

38. S druge strane, Okvirni sporazum ima za cilj postizanje ravnopravnosti roditelja u preuzimanju obiteljskih obveza i posebno ohrabriti muškarce da ostvare pravo na roditeljski dopust [18]. Prema tome oba bi roditelja, ali posebno i muškarci, trebali imati mogućnost sudjelovati u odgoju svoje djece, bez negativnih posljedica po svoje zaposlenje ili da čak budu prisiljeni napustiti profesionalnu djelatnost.

13 — Presuda O'Brien (C-393/10, EU:C:2012:110, t. 41. i prateće točke), u kojoj se radilo o tumačenju Direktive Vijeća 97/81/EZ od 15. prosinca 1997. o Okvirnom sporazumu o radu s nepunim radnim vremenom (SL 1998., L 14, str. 9.) koji su sklopili UNICE, CEEP i ETUC, kako je izmijenjena Direktivom Vijeća 98/23/EZ od 7. travnja 1998. (SL L 131, str. 10.).

14 — U mojem mišljenju u predmetu O'Brien sam napomenula da se, s obzirom na posebno značenje načela jednakog postupanja, pojam radnika u Direktivi o roditeljskom dopustu treba autonomno odrediti u kontekstu prava Unije, dok je Okvirnim sporazumom o radu s nepunim radnim vremenom nacionalnim zakonodavcima ostavljen određeni diskrecijski prostor (mišljenje u predmetu O'Brien, C-393/10, EU:C:2011:746, točke 25. i prateće točke).

15 — Presuda O'Brien (C-393/10, EU:C:2012:110, t. 51.).

16 — Presuda Chatzi (C-149/10, EU:C:2010:534, t. 33.).

17 — U kasnijoj Direktivi 2010/18 pojašnjava se u izmijenjenoj klauzuli 2. t. 2. Okvirnog sporazuma o roditeljskom dopustu, da barem jedan mjesec roditeljskog dopusta mora biti neprenosiv.

18 — Vidjeti. t. 8. Općih odredaba Okvirnog sporazuma o roditeljskom dopustu.

39. Ovako tumačenje roditeljskog dopusta može se potkrijepiti presudom Chatzi. Sud tamo navodi kako se kod prava na roditeljski dopust ne radi o pravu djeteta nego o pravu roditelja [19]. Stoga se Direktiva o roditeljskom dopustu treba u prvom redu gledati sa stajališta pojedinog roditelja, a ne djeteta. Stoga nije mjerodavno pitanje je li osigurana skrb djeteta i bez roditeljskog dopusta. Direktiva prvenstveno želi omogućiti svakom roditelju da sam odluči želi li on ili ona – neovisno o njegovoj ili njezinoj profesionalnoj situaciji – sudjelovati u obiteljskoj odgovornosti skrbeći se za dijete [20]. Time se upravo u odnosu na očeve treba suzbiti uobičajena podjela uloga u odgoju djeteta. Međutim, ako se ocu uskraćuje pravo na roditeljski dopust kada njegova supruga nije zaposlena, prijeti upravo opasnost utvrđivanja uobičajene podjele uloga između muškarca i žena [21], što bi bilo protivno cilju promicanja sudjelovanja žena u profesionalnom životu [22] i olakšavanja „povratka u poslovni život“ [23].

40. Da je zakonodavac Unije imao u vidu individualno pravo, koje pripada svakom pojedinom roditelju, potvrđuje pored toga i povijest nastanka te odredbe.

41. Već početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća Komisija je namjeravala podnijeti prvi prijedlog Direktive Vijeća o roditeljskom dopustu i dopustu iz obiteljskih razloga [24], koji međutim nije bio prihvaćen. Niti dorađeni nacrt iz 1984. [25] nije imao potrebnu podršku. Ovi prijedlozi, koji na kraju nisu prihvaćeni, također su povijesnopravno i teleološki značajni. Tako je prijedlog od 24. studenog 1983. u svom članku 4. izričito predviđao da se roditeljski dopust odobrava kako bi jedan roditelj mogao ostati kući da „sam ili u većoj mjeri“ preuzme brigu o djetetu. Izmijenjeni prijedlog iz 1984. je u članku 4. stavku 2. dodatno predvidio da se roditeljski dopust „ne može istovremeno odobriti obama roditeljima“. Ovakva ograničenja nisu sadržana u predmetnom Okvirnom sporazumu. Međutim, on državama članicama izričito ne zabranjuje ni da zahtjeve za roditeljskim dopustom dvaju zaposlenih roditelja reguliraju tako da roditeljski dopust ne mogu koristiti istovremeno. Ostaje otvoreno protivi li se Direktiva o roditeljskom dopustu takvu nacionalnom propisu, jer se u članku 53. stavku 3. podstavku 3. grčkog zakona o službenicima ne radi o vremenskoj raspodjeli dvaju zahtjeva dva zaposlena roditelja, nego o tome da se jedinom zaposlenom roditelju općenito uskraćuje roditeljski dopust pozivanjem na to da njegov bračni drug nije zaposlen. Ovakav propis je protivan ciljevima kojima teži zakonodavac Unije i koji su utvrđeni u Okvirnom sporazumu, da se roditeljima prizna individualno pravo na roditeljski dopust.

42. Grčko zakonodavstvo se nikako ne može osloniti ni na klauzulu 2. točku 3. Okvirnog sporazuma koji državama članicama prepušta uređenje „uvjeta za pristup i za načine primjene roditeljskog dopusta“. Naime, ta odredba ne ovlašćuje države članice da jednom roditelju u cijelosti uskrate roditeljski dopust, već primjerice navodi opravdane zahtjeve poslovne organizacije *poslodavaca* koji se moraju uskladiti s odobrenjem roditeljskog dopusta. Ne spominje se da bi profesionalna djelatnost bračnog druga bila pretpostavka za ostvarivanje prava na roditeljski dopust.

43. Grčko shvaćanje Direktive se ne može zastupati ni sa stajališta sprečavanja zloupotrebe prava. Točno je da se načelno priznaje [26] mogućnost da zloupotreba prava može onemogućiti prava utemeljena u pravu Unije. Također je moguće i da jedan od roditelja ne koristi svoj roditeljski dopust za skrb djeteta te ga time zlorabi. Međutim, u zahtjevu za prethodnu odluku nema osnova iz kojih proizlazi da otac djeteta želi roditeljski dopust koristiti u neke druge svrhe koje nisu priznate Okvirnim sporazumom.

19 — Presuda Chatzi (C-149/10, EU:C:2010:534, t. 34.).

20 — Vidjeti t. 5. Općih odredaba Okvirnog sporazuma o roditeljskom dopustu.

21 — Vidjeti presudu Roca Alvareza (C-104/09, EU:C:2010:561, t. 34.) u odnosu na Direktivu 76/207/EEZ Vijeća od 9. veljače 1976. o provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pogledu pristupa zapošljavanju, strukovnom osposobljavanju i napredovanju te uvjeta rada.

22 — Vidjeti točke 4. i 7. Općih odredaba Okvirnog sporazuma i st. 1. preambule Okvirnog sporazuma.

23 — Vidjeti t. 5. Općih odredaba Okvirnog sporazuma.

24 — COM(83) 686 *final*

25 — COM(84) 631 *final*

26 — Vidjeti presudu Cadbury Schweppes i Cadbury Schweppes Overseas (C-196/04, EU:C:2006:544, t. 34. do 38.).

44. Stoga se slijedom navedenog treba utvrditi da se klauzula 2. Okvirnog sporazuma o roditeljskom dopustu, koji se provodi Direktivom o roditeljskom dopustu, protivi propisu koji određuje da sudac nema pravo na roditeljski dopust ukoliko mu je supruga nezaposlena ili ne obavlja profesionalnu djelatnost, osim ako ona zbog teške bolesti ili povrede ne može skrbiti za dijete.

C – *Direktiva o jednakom postupanju*

45. Nadalje, postavlja se pitanje protivi li se i Direktiva o jednakom postupanju predmetnom nacionalnom propisu.

46. Ova direktiva ima za cilj u državama članicama ostvariti načelo jednakog postupanja muškaraca i žena u okviru zaposlenja. Stoga ona zabranjuje kako izravnu tako i neizravnu diskriminaciju na temelju spola. Njezin članak 14. stavak 1. točka (c) posebno zabranjuje svaku diskriminaciju u odnosu na uvjete rada.

47. U pogledu primjenjivosti Direktive i na suce može se uputiti na razmatranja o području primjene Direktive o roditeljskom dopustu [27], te treba provjeriti uzrokuje li sporna grčka odredba, koja se s pravom na roditeljski dopust dotiče pitanja oslobođenja od rada, a time i uvjeta rada u smislu Direktive o jednakom postupanju, diskriminaciju na temelju spola.

48. Članak 53. stavak 3. podstavak 3. Zakona o službenicima daje ocu djeteta pravo na roditeljski dopust samo u slučaju ako njegova supruga nije zaposlena ili zbog zdravstvenih problema nije u stanju skrbiti za dijete, dok slično ograničenje prava na roditeljski dopust nije predviđeno za majku djeteta.

49. Budući da ova odredba predviđa ograničenje u odnosu na odobrenje roditeljskog dopusta izričito samo za oca djeteta, postoji izravna diskriminacija na temelju spola u smislu članka 2. stavka 1. točke (a) Direktive [28].

50. Ova diskriminacija se ne može opravdati člankom 28. stavkom 1. Direktive o jednakom postupanju, prema kojem ta direktiva ne dovodi u pitanje odredbe koje se tiču zaštite žena, posebno u pogledu trudnoće i majčinstva. Ovo pravilo se ne odnosi na spornu grčku odredbu, jer ona ne osigurava ženi posebnu zaštitu zbog trudnoće i majčinstva, već naprotiv, uskraćuje njezinu bračnom drugu pravo na roditeljski dopust.

51. Također, kod grčkog propisa se ne radi o pozitivnom djelovanju radi unaprjeđivanja jednakih prilika u smislu članka 3. Direktive o jednakom postupanju. Naime, nejasno je kako ograničenje prava na roditeljski dopust na štetu oca može biti primjereno za uklanjanje ili smanjenje faktičkih nejednakosti žena. Štoviše, postoji opasnost da se takvim propisima ojača tradicionalna podjela uloga u obitelji i nezaposlenim ženama otežа pristup ili ponovno uključivanje u poslovni život. U ostalom, Direktiva o jednakom postupanju u svojoj jedanaestoj uvodnoj izjavi poziva države članice da donesu propise za usklađivanje obitelji i posla u obliku roditeljskog dopusta za *oba* roditelja, pri čemu nije predviđeno nikakvo razlikovanje u odnosu na spol.

52. Naposljetku, članak 28. stavak 2. Direktive izričito spominje Direktivu o roditeljskom dopustu čije se odredbe ne dovode u pitanje Direktivom o jednakom postupanju. Iz toga slijedi da pravo oca na roditeljski dopust, predviđeno Direktivom o roditeljskom dopustu, ne može prestati zbog Direktive o jednakom postupanju te da stoga ne postoji opravdanje za takvu izravnu diskriminaciju.

27 — Vidjeti točku 30. i prateće točke ovog mišljenja.

28 — Vidjeti presudu Griesmar (C-366/99, EU:C:2001:648, t. 46. i 56.).

53. Stoga se zaključno može utvrditi da se i članak 14. stavak 1. Direktive o jednakom postupanju protivi predmetnom nacionalnom propisu.

V – **Zaključak**

54. Slijedom navedenog predlažem Sudu da na prethodno pitanje odgovori kako slijedi:

Klauzula 2. Okvirnog sporazuma o roditeljskom dopustu koji se provodi Direktivom 96/34 i članak 14. Direktive 2006/54 trebaju se tumačiti na način da se protive nacionalnom propisu koji predviđa da sudac nema pravo na roditeljski dopust ako mu je supruga nezaposlena ili ne obavlja profesionalnu djelatnost, osim ako se zbog teške bolesti ili povrede ne može skrbiti za dijete.